

بررسی میزان آگاهی، نگرش، و عملکرد روانپزشکان در مورد بستری اجباری بیماران روانی و قوانین آن در سال ۱۳۸۵ در ایران

محمد والی پور* (M.D.)   مهران ضرغامی⁺ (M.D.)   عباس مسعود زاده** (M.D.)
علیرضا خلیلیان*** (Ph.D.)   عبدالحکیم تیرگری**** (Ph.D.)   سیده طیبه موسوی***** (M.Bs.)

چکیده

سابقه و هدف: بستری اجباری بیماران روان پزشکی، معمولاً برای حمایت از شخص مبتلا به بیماری و حمایت از جامعه در مقابل رفتارهای ناهنجار او انجام میشود و از طرفی بستری کردن بیماران می تواند اثرات مخرب ناخوشایندی برای آنان داشته باشد. متأسفانه در کشور ما قوانین اندکی در مورد بستری اجباری بیماران روانی در دست است. لذا هدف از انجام این مطالعه، بررسی آگاهی، نگرش و عملکرد روان پزشکان در این خصوص و ارائه راهکارهایی برای تدوین و بهبود کیفیت قوانین بهداشت روان می باشد.

مواد و روش ها: پژوهش حاضر به صورت توصیفی و آینده نگر طراحی شده است. جامعه مورد مطالعه کلیه روان پزشکان سراسر کشور که امکان تماس پستی از طریق اخذ آدرس آنها از انجمن روان پزشکان ایران وجود داشت، بود. ابزار سنجش در این مطالعه پرسش نامه ای خود ایفا حاوی ۵۲ سوال ارزیابی کننده آگاهی، نگرش و عملکرد روان پزشکان و مشخصات جمعیت شناختی آنها بود. پرسشنامه ها از طریق پست جواب قبول برای روان پزشکان ارسال گردید و پس از بازگشت پرسش نامه های تکمیل شده، اطلاعات آنها بررسی گردید. جهت تجزیه و تحلیل نتایج نیز از روش های آمار توصیفی استفاده شد.

یافته ها: پس از پایان مهلت مقرر، ۱۳/۵٪ از پرسشنامه ها عودت داده شدند. سن روان پزشکان شرکت کننده، بین ۳۵ تا ۸۰ سال (میانگین سابقه کاری آنها ۸/۲۲ + ۱۶/۲۶) بود. از ۱۲/۵٪ درصد از آنها در طی مدت خدمت شان به علت بستری اجباری بیمارانشان شکایت شده بود و ۵۱/۳٪ درصد از آنها متون حقوق راجع به بیماران روانی را مطالعه کرده بودند و درصد بالایی از روانپزشکان از میزان آگاهی ضعیف تا متوسطی (بیش از ۷۵٪ درصد) در مورد قوانین بستری اجباری بیماران روانی برخوردار بودند. نظر اکثر آنها این بود که در تصمیم گیری برای بستری اجباری بیماران روانی، روان پزشک یا ترکیبی از روان پزشک و پزشک قانونی باید دخالت داشته باشد. حدود ۷۰٪ درصد از روان پزشکان قوانین موجود را بر طرف کننده ی نیازهای فعلی نمی دانستند. حدود ۹۰٪ درصد از آنها گزارش کردند که بیماران روانی را بدون اخذ رضایت از آنها بستری می کنند. درصد بالایی از آنها نیز پایبندی محکمی به اخذ رضایت قیم قانونی برای بستری اجباری بیمار نداشتند و قوانین موجود را راهگشای مشکلات فعلی نمیدانستند و کشور را نیازمند تدوین قوانینی جدید در خصوص بستری اجباری بیماران روانی می دانستند. اکثر آنها پاسخ دادند که در بستری اجباری بیماران روانی نظرات خودشان را بر سایر مراجع مرتبط با بیمار ترجیح می دهند.

استنتاج: تحلیل نتایج پژوهش نشان داد که عواقب کمبود آگاهی، در نحوه عملکرد اکثر روانپزشکان به چشم می خورد. این یافته ها حاکی از نقایص فراوان در قوانین موجود و عدم آموزش روانپزشکان کشور در این راستا می باشد و لازم است که اقدامات عاجلی در خصوص تدوین قوانین کامل تر و آموزش فراگیرتر روانپزشکان صورت پذیرد.

واژه های کلیدی: روانپزشکان، آگاهی، نگرش، عملکرد، بستری اجباری، قوانین، بیماران روانی

این تحقیق طی شماره ۷۰-۸۵ در شورای پژوهشی دانشگاه ثبت شده و با حمایت مالی دانشگاه علوم پزشکی مازندران انجام شده است.

* دستیار روانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی مازندران

** استاد روانپزشکی گروه روانپزشکی و مرکز تحقیقات روانپزشکی و علوم رفتاری دانشگاه علوم پزشکی مازندران

+ ☒ مولف مسئول: ساری - کیلومتر ۴ جاده ساری - نکا، مرکز آموزشی درمانی زار

*** استادیار روانپزشکی مرکز تحقیقات روانپزشکی و علوم رفتاری و گروه روانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی مازندران

**** استاد آمار زبستی مرکز تحقیقات روانپزشکی و علوم رفتاری و گروه پزشکی اجتماعی دانشگاه علوم پزشکی مازندران

***** استادیار روان شناسی بالینی مرکز تحقیقات روانپزشکی و علوم رفتاری و گروه روانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی مازندران

***** کارشناس حقوق

☒ تاریخ دریافت: ۸۶/۲/۸   تاریخ ارجاع جهت اصلاحات: ۸۶/۶/۱۲   تاریخ تصویب: ۸۶/۹/۷

مقدمه

تدوین قوانین و مقررات گوناگون برای حفظ حقوق اجتماعی و اقتصادی افراد جامعه از دیر باز مورد توجه بوده است. لوحه‌های گلی به جای مانده از دوران سومریان و سنگ نبشته‌های دوران باستان در بین‌النهرین، مصر، چین و مانند آن نشان می‌دهند که در بسیاری از زمینه‌ها قوانین صریح و روشنی نوشته شده است. بیماران روانی نیز به عنوان بخشی از اجتماع از این امر جدا نبوده و در تمام دوره‌ها مورد توجه قانون‌گزاران بوده‌اند.

از آنجا که بیماری‌های روانی دارای سیمایه‌های بسیار گوناگونی بوده و بینش انسان‌ها پیوسته در حال دگرگون‌گوییست، تدوین قوانینی فراگیر که در برگیرنده حقوق تمام بیماران روانی باشد، دشوار می‌نموده است. با این همه آگاهی روانپزشکان و همه کسانی که با بیماران روانی سرو کار دارند از قوانین تدوین شده درباره آنها نقش موثری در پیشبرد اهداف درمانی، حقوقی و انسانی دارد.

بستری اجباری به بستری کردن بیماران برخلاف تمایل خودشان اطلاق می‌شود. بستری اجباری بیماران روانپزشکی، معمولاً برای حمایت از شخص مبتلا به بیماری و حمایت از جامعه در مقابل رفتارهای ناهنجار او انجام می‌شود (۱). طی دهه‌های اخیر، در کشورهای غربی توجه ویژه‌ای به قوانین سلامت روان داشته‌اند و تغییراتی را در درمان اجبار بیماران روانپزشکی انجام داده‌اند (۱). در کشورهایی که قوانینی برای بستری اجباری بیماران روانی دارند، به طور کلی، قانون این اجازه را به روان‌پزشک یا مراقبان بهداشت روان می‌دهد تا افرادی که به علت بیماری روانی برای خودشان یا دیگران خطرناک هستند (۲) و یا نمیتوانند از خودشان مراقبت کنند را بدون رضایت خودشان بستری کنند (۳، ۴). در این کشورها طول مدت بستری اجباری بیماران محدود بوده

و طی این مدت پزشکان باید دلایل کافی برای ادامه بستری بیماران به دادگاه ارائه‌دهند و معمولاً دو یا چند پزشک باید به درمان اجباری رأی دهند (۴).

از طرفی بستری کردن اجباری بیماران می‌تواند اثرات مخربی روی آنها داشته، انگ اجتماعی خاصی برای بیمار به همراه داشته و حتی موجب از دست دادن شرایط استخدام و کار، از دست دادن حق نگهداری از فرزندان و ... شود (۵).

آمار نشان می‌دهد که در آلمان بین ۲/۸ تا ۴۴/۸ درصد تمامی بستری‌های روان پزشکی به صورت اجباری بوده است. در دانمارک ۵ درصد و در سوئد ۵۰ درصد موارد بستری روان پزشکی به این صورت بوده است (۱۲).

حتی در کشورهایی که قانون به پزشکان اجازه می‌دهد، بیماران را به صورت اجباری بستری کنند، بسیاری از روان‌پزشکان، از بستری اجباری بیماران می‌پرهیزند و آن را کاری بیهوده قلمداد می‌کنند. مگر این که ارزیابی آنها از خطری که بیمار و یا اطرافیان را تهدید می‌کند، بسیار زیاد باشد (۶).

در مواردی که روانپزشکان، تصمیم می‌گیرند بیماران را برخلاف میلشان بستری کنند، عوامل مختلفی در این تصمیم‌گیری دخیل‌اند. از این عوامل می‌توان وضعیت حمایت اطرافیان از بیمار، قابل درمان بودن، نوع بیماری و میزان خطرناک بودن، نگرش منفی بیمار، سن و تحصیلات بیمار را نام برد (۳).

نگرش روانپزشکان نیز در این امر از تاثیر به‌سزایی برخوردار است، نگرش‌ها یک موقعیت مرکزی در روانشناسی اجتماعی دارند و پیش‌بینی‌کننده رفتار می‌باشند. نگرش نماینده رجحان‌ها است، به طوری که برای پیش‌بینی رفتار به راحتی می‌توانیم به نگرش‌ها

مواد و روش ها

این مطالعه به صورت توصیفی و آینده نگر طراحی شد. جامعه مورد مطالعه، کلیه روان پزشکانی بودند که امکان اخذ آدرس پستی آنها از طریق انجمن روانپزشکان ایران و سازمان نظام پزشکی وجود داشت. نمونه‌گیری به صورت غیر احتمالی مبتنی بر دسترسی (سر شماری) انجام شد. با توجه به بررسی‌های انجام شده ۹۳۸ نفر روانپزشک در سطح کشور در حال فعالیت می‌باشند که در این انجمن و سازمان به ثبت رسیده که ۸ نفر از آنها فوت شده بودند و ۷۰ مورد نیز آدرس ناقص داشتند. در نهایت در پائیز سال ۱۳۸۵، تعداد ۸۶۰ پرسشنامه برای کل روانپزشکان موجود در این بانک اطلاعاتی فرستاده شد. از این تعداد ۳۴ مورد به علت تغییر آدرس یا ناقص بودن آدرس، توسط اداره پست عودت داده شدند و در کل ۱۱۶ پرسشنامه به صورت تکمیل شده به دست ما رسید.

ابزار سنجش در این مطالعه، پرسشنامه‌ای خود ایفا حاوی ۵۲ سؤال بود که شامل:

- ۱- سؤالات مختلفی در مورد مشخصات دموگرافیک افراد شرکت کننده در مطالعه (سن، جنس، سال‌های فعالیت طبی)، سابقه شکایت به علت بستری بیماران.
- ۲- ویژگی‌هایی از بیماران که در تصمیم‌گیری آنها در بستری اجباری آنها تاثیر گذار است (مانند سن، جنس، شغل، تشخیص، سابقه بیماری و بستری قبلی، آسیب بیمار به خودش و یا اطرافیان و ...).
- ۳- مجموعه سؤالاتی که میزان آگاهی روان پزشکان را از قوانین موجود ارزیابی می‌کند (۷ سؤال).
- ۴- مجموعه سؤالاتی که نگرش روان پزشکان شرکت کننده در مطالعه را در مورد جنبه‌های مختلف قانونی بستری اجباری بیماران روانی جویا می‌شود (۱۱ سؤال).

بنگریم. یکی از پیامدهای منطقی این نکته این است که رفتار و عملکرد را می‌توان با تغییر نگرش بهبود بخشید (۱۱).

از طرف دیگر، اطلاع پزشکان از علوم مربوطه، خصوصا مسایل حقوقی و کیفری، نه تنها موجب محدودیت آزادیشان نیست بلکه باعث اعتلای اندوخته‌های علمی آنان شده و آگاهی آنها را در تعهد به اجرای دقیق و صحیح اصول شغلی و حرفه‌ای خویش بیشتر تضمین می‌کند و قانونمند بودن اصول حاکم بر اینگونه مشاغل ایجاب می‌کند که بیماران نیز از حمایت قانونی برخوردار باشند تا در برابر خطاهای شغلی و فنی احساس امنیت بیشتری نمایند (۱۴).

در بین رشته‌های مختلف پزشکی در ایران، رشته تخصصی روانپزشکی از نظر میزان شکایات به علل مختلف در رتبه شانزدهم قرار دارد (۱۵) و بیش از ۸۰ درصد از پزشکان کشور خواهان تصویب قوانینی مبنی بر رعایت حقوق بیماران بوده‌اند (۱۶).

متأسفانه در کشور ما قوانین اندکی درمورد بستری اجباری بیماران روانی وجود دارد و محدود به مواردی است که مجرمین مجنون یا مختل‌المشاعر، محل نظم و امنیت عمومی بوده و دارای حالت خطرناک باشند. در این حالت دادگاه تشخیص می‌دهد که "برای جلوگیری از تکرار جرم، نگهداری عالجه مجرم در تیمارستان مجرمین انجام شود" (۷). طبق قانون قیم قانونی یا ولی بیمار و یا دادگاه در مورد اجازه بستری بیمار تصمیم می‌گیرد (۷).

هدف از انجام این مطالعه، بررسی آگاهی، نگرش و عملکرد روان پزشکان ایران در مورد بستری اجباری بیماران روانی و قوانین جاری مربوط به آن بود تا بتوان با برنامه‌ریزی‌های مناسب علاوه بر افزایش آگاهی روانپزشکان، پیشنهادهایی که دربرگیرنده دیدگاه این گروه از متخصصان باشد را جهت تجدید نظر در قوانین جاری به قانون‌گزاران ارائه کرد.

۵- مجموعه سئوالاتی که عملکرد شرکت کنندگان در مطالعه راه، در برخورد با بستری اجباری بیماران روانی در شرایط مختلف، بر اساس گزارش خود آنها بررسی می کند (۱۵ سؤال).

یافته ها

بر اساس فهرستی که از انجمن روانپزشکان ایران در سال ۱۳۸۵ موجود بود ۹۳۸ روانپزشک در کل ایران وجود داشت که بعد از کسر تعدادی که فوت نموده بودند یا آدرس دقیقی از آنها موجود نبود، برای تعداد ۸۶۰ روانپزشک پرسشنامه ارسال گردید که ۲۷ عدد از آنها به علت تغییر مکان یا تغییر آدرس عودت داده شد و در کل تعداد ۱۱۶ پرسشنامه به صورت تکمیل شده بازگشت، که ۸۰/۵ درصد (۹۱ عدد) از آنها توسط روانپزشکان مرد و ۱۹/۵ درصد (۲۲ عدد) نیز توسط روانپزشکان زن پر شده بود. در سه مورد جنس قید نشده بود.

سن روان پزشکانی که به پرسشنامه ها پاسخ داده اند بین ۳۲ تا ۸۰ سال بود (میانگین = ۴۸ سال). این روانپزشکان بین ۴ تا ۴۵ سال سابقه کاری داشتند. و میانگین سابقه کاری آنها ۱۶/۲۶ سال بود.

نوع خدمت رسانی این روانپزشکان در ۲۲/۸ درصد موارد به صورت سر پایی (فقط کار در مطب) ۲/۶ درصد موارد فقط به صورت بیمارستانی (بستری) و در ۷۴/۶ درصد موارد نیز به هر دو صورت بود.

۴۴ درصد از این روانپزشکان فقط در مراکز دولتی، ۲۵ درصد فقط در مراکز خصوصی و ۲۶/۷ درصد نیز در هر دو نوع مرکز مشغول به کار بودند. از ۱۲/۵ درصد از روانپزشکان شرکت کننده در پژوهش به علت بستری نمودن اجباری بیمارانشان در طی مدت خدمتشان شکایت شده بود (جدول شماره ۱).

۵۱/۳ درصد از روانپزشکان شرکت کننده در مطالعه، متون حقوقی راجع به بیماران روانی را مطالعه

پرسشنامه با توجه به بررسی متون گسترده از جمله مطالعه قوانین بهداشت روان در برخی کشورهای اروپایی تنظیم، و با قوانین موجود در کشور تطبیق داده شده و پس از چندین بار اصلاح و تنظیم مجدد، روایی (validity) آن به تأیید اساتید گروه روانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی مازندران و مشاوران حقوقی رسید و پایایی (reliability) پرسشنامه نیز با روش آزمون و باز آزمون (test-retest) با فاصله دو هفته بر روی ۱۵ نفر از روانپزشکان تأیید شد ($r=0.93$).

پرسشنامه از طریق پست در اختیار شرکت کنندگان در مطالعه قرار گرفت. در هر پاکت پرسشنامه ای که پس از پر کردن به صورت بسته قابل پست کردن بدون پرداخت هزینه بود قرار داشت، تا شرکت کنندگان در مطالعه فقط با بستن درب پاکت قادر به پست نمودن آن باشند (پست جواب قبول). به دلیل رعایت راز داری و پیشگیری از پاسخ های نامطمئن پرسشنامه ها بدون نام بود. برای بازگشت پرسشنامه ها سه ماه وقت اختصاص دادیم، سپس اطلاعات وارد رایانه گردید.

میانگین نمرات آگاهی روانپزشکان شرکت کننده، در سه محدوده کمتر از ۳۳/۳ (یا به عبارتی سطح آگاهی ضعیف)، بین ۳۳/۳ و ۶۶/۶ (یا به عبارتی سطح آگاهی متوسط)، و بیش از ۶۶/۶ (یا به عبارتی سطح آگاهی خوب) تقسیم بندی شدند.

داده ها با نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. از آزمون های آماری توصیفی از جمله درصد فراوانی و انحراف معیار و آزمون ANOVA و ضریب

میانگین نمره آگاهی در روان پزشکی که از آنها شکایت شده است $16/38 + 56/78$ و در کسانی که از آنها شکایت نشده است $17/71 + 53/29$ بود، آزمون t این اختلاف را معنی دار نشان نمی دهد ($p\text{-value} = 0/49$) و ($t = 0/69$) (جدول شماره ۳).

جدول شماره ۳: ارتباط میان میزان آگاهی روانپزشکان از قوانین بستری اجباری بیماران روانی و سابقه شکایت از آنها به این دلیل

سابقه شکایت	N	میانگین نمره آگاهی	Std. Deviation	t نتیجه آزمون	p-value
بله	۱۴	۵۶/۷۸	۱۶/۳۱		
خیر	۹۸	۵۳/۲۹	۱۷/۷۱	۰/۶۹	۰/۴۸۹
جمع	۱۱۲	۵۳/۷۳	۱۷/۵۱		

همچنین آزمون آنالیز واریانس (ANOVA) نشان می دهد که میانگین نمره آگاهی در سه گروه از روانپزشکان بر حسب نوع محل کار (خصوصی، دولتی و هر دو) هیچگونه اختلاف معنی داری ندارد ($p\text{-value} = 0/636$ و $f = 0/454$).

۲۷/۲ درصد (۳۱ نفر) از روانپزشکان معتقد بودند که صلاحیت تصمیم گیری برای بستری اجباری بیماران روانی باید فقط بر عهده روانپزشکان باشد، ۱/۸ درصد (۲ نفر) نیز این صلاحیت را تنها به دادگاه اختصاص داده اند، و ۴/۴ درصد (۵ نفر) نیز فقط پزشکی قانونی را برای این تصمیم گیری شایسته می دانستند. ۴۳ درصد (۴۹ نفر) از آنها (که بیشترین درصد فراوانی نیز می باشد) ترکیبی از پزشکی قانونی و روانپزشک را برای این کار مناسب دانسته اند. ۴ نفر (۳/۵ درصد) نیز نظر داده اند که در این تصمیم گیری باید روانپزشک، نیروی انتظامی، دادگاه و پزشکی قانونی همگی شرکت داشته باشند (نمودار شماره ۱).

نموده بودند. بر حسب میزان نمره ای که توسط پرسشنامه از میزان آگاهی روانپزشکان راجع به قوانین مربوط به بستری اجباری بیماران روانی حاصل شد و تقسیم بندی آن بر اساس این که میزان آگاهی در چه محدوده ای باشد، نتایج جدول شماره ۲ به صورت زیر به دست آمد:

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی موارد شکایت از روانپزشکان شرکت کننده در مطالعه در طی مدت خدمتشان

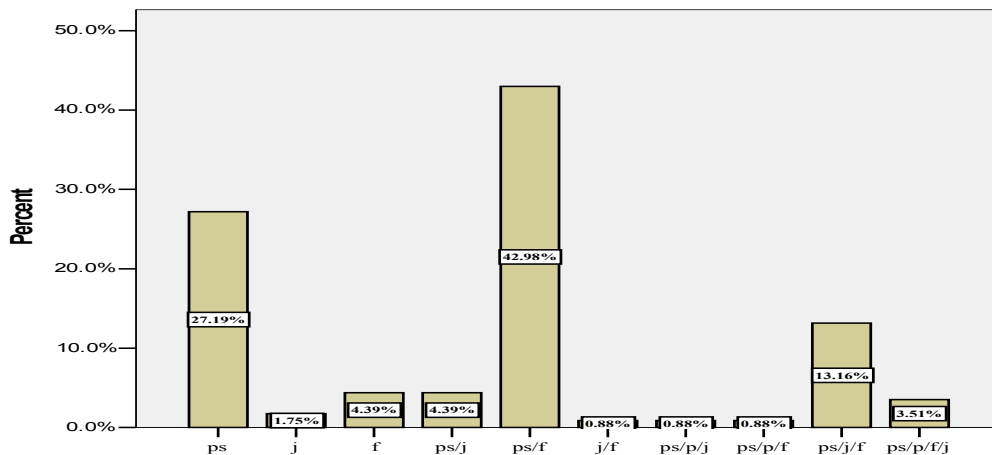
شکایت از روانپزشک	تعداد	درصد
بلی	۱۴	۱۲/۵
خیر	۹۸	۸۷/۵
جمع	۱۱۲	۱۰۰

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی میزان آگاهی روانپزشکان در مورد قوانین بستری اجباری بیماران روانی

میزان آگاهی	تعداد	درصد	درصد تجمعی
ضعیف	۱۴	۱۲/۱	۱۲/۱
متوسط	۷۵	۶۴/۷	۷۶/۷
خوب	۲۷	۲۳/۳	۱۰۰
جمع	۱۱۶	۱۰۰	

آزمون t نشان می دهد که میانگین نمره آگاهی روان پزشکی که متون حقوقی راجع به بیماران روانی را مطالعه نموده اند به طور معنی داری بیشتر از کسانی است که آن را مطالعه نموده اند ($p\text{-value} = 0/008$) و ($t = 2/7$).

آزمون همبستگی پیرسون نشان می دهد که رابطه معنی داری بین سن و میزان آگاهی روانپزشکان از قوانین بستری اجباری بیماران روانی ($p\text{-value} = 0/121$) و بین سابقه کاری و میزان آگاهی روانپزشکان از قوانین بستری اجباری بیماران روانی وجود ندارد ($p\text{-value} = 0/193$ و $t = 0/084$).

نمودار شماره ۱: درصد فراوانی نظرات روانپزشکان در مورد مراجع دیصلاح جهت تصمیم‌گیری برای بستری اجباری بیمار روانی
 PS=روانپزشک، p=نیروی انتظامی، j=دادگاه، f=پزشک قانونی

بودند و ۸۸/۶ درصد وجود این قوانین را عاملی در جهت ارتقاء امنیت شغلی روانپزشکان می‌دانستند (جدول شماره ۴).

۵۵/۸ درصد از روانپزشکان با محدودیت مدت بستری اجباری بیماران روانی موافق و ۳۷/۱ درصد نیز مخالف بودند (جدول شماره ۴)، با این حال ۳۹ نفر از آنها یک مدت خاصی را هم برای این محدوده زمانی تعیین نموده‌اند که به صورت جدول شماره ۵ خلاصه شده است. ۲۳ درصد از آنها (بیشترین درصد فراوانی)، یکماه را برای این محدوده زمانی پیشنهاد کردند.

خصوصیاتی از بیماران که در بستری اجباری آنها توسط روانپزشکان بدون توجه به موانع دخالت دارد به شرح زیر است:

اکثر روانپزشکان جنس بیمار را عامل مهمی برای بستری اجباری بیمارشان در نظر نمی‌گرفتند. ۹۸/۲ درصد (۱۰۸ نفر) و تنها دو نفر (۱/۸ درصد) از آنها در صورتی که بیمارشان مرد بود، این خصوصیت را در

در جدول شماره ۴ می‌بینیم که ۶۴/۸ درصد (۷۸ نفر) از روانپزشکان اعتقاد داشتند که قوانین کشور بر طرف‌کننده نیازهای فعلی در خصوص بستری اجباری بیماران روانی نمی‌باشد. ۵۳/۱ درصد از روانپزشکان اعتقادی به احترام گذاشتن به حقوق بیماران روانی برای عدم قبول درمان نداشتند و با آن مخالف بودند.

بیش از ۸۵ درصد از روانپزشکان با این نظر که: بستری بیماران روانی بر خلاف میل آنها بیفایده است، مخالفت داشتند. اکثر روانپزشکان بر این باور بودند که نباید با مسئله بستری بیماران روانی مثل سایر بیماران طبی برخورد نمود (۷۷/۰۹ درصد).

می‌توان گفت که اکثر روانپزشکان متفق‌القول بودند (۹۸/۳ درصد) که لازم است قوانینی مصوب در مورد بستری اجباری بیماران روانی و شرایط آن وجود داشته باشد. از طرفی ۱۸/۶ درصد از روانپزشکان معتقد بودند که وجود این قوانین روند درمان را پیچیده‌تر می‌کند. ۸۸/۵ درصد از آنها با این عقیده که وجود این قوانین باعث ایجاد امنیت در جامعه می‌شود، هم‌صدا

آنها (۹۹ نفر) تحت پوشش بیمه بودن بیمار را هم عامل تعیین کننده‌ای در بستری اجباری بیماران قلمداد نمی‌کردند. ۵/۷ درصد (۶ نفر) از روان پزشکان اظهار نموده بودند که بیمه بودن بیمار در بستری اجباری بیماران دخالت دارد (جدول شماره ۶).

بستری اجباری وی در نظر می‌گرفتند. در مورد سن بیمار نیز تقریباً اوضاع بر همین منوال است و ۸۳/۳ درصد از روان پزشکان (۹۵ نفر) عامل سن بیمار را عامل مهمی در بستری بیمار قلمداد نمی‌کردند و ۴/۴ درصد از آنها (۵ نفر) در صورتی که بیمار جوان بود این عامل را در بستری اجباری وی دخالت می‌دادند. ۹۴/۳ درصد از

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی نگرش روانپزشکان در خصوص موارد مختلف مربوط به بستری اجباری بیماران روانی

نگرش	کاملاً موافق	موافق	ممتنع	مخالف	کاملاً مخالف
معتقدم که قوانین کشور به خوبی برطرف کننده نیازهای فعلی در خصوص بستری اجباری بیماران روانی می‌باشد.	۰/۹ (۱)	۱۹/۶ (۲۲)	۹/۸ (۱۱)	۳۴/۸ (۳۹)	۳۴/۸ (۳۹)
معتقدم که روانپزشکان باید به حقوق بیماران روانی برای عدم قبول درمان احترام بگذارند.	۹/۷ (۱۱)	۳۴/۵ (۳۹)	۲/۷ (۳)	۳۶/۳ (۴۱)	۱۶/۸ (۱۹)
معتقدم بستری کردن بیماران روانی برخلاف میل آنها بی فایده است.	۹/۰ (۱)	۱۲/۳ (۱۴)	۰ (۰)	۳۸/۶ (۴۴)	۴۸/۲ (۵۵)
معتقدم باید با بیماران روانی مانند سایر بیماران طبی در مورد بستری آنها برخورد نمود.	۶/۲ (۷)	۱۴/۲ (۱۶)	۱/۸ (۲)	۳۸/۱ (۴۳)	۳۹/۸ (۴۵)
معتقدم وجود قوانین مصوب برای بستری اجباری بیماران روانی فقط موجب پیچیدگی روند درمان می‌شود.	۹/۰ (۱)	۱۷/۷ (۲۰)	۱۱/۵ (۱۳)	۲۸/۳ (۳۲)	۴۱/۶ (۴۷)
معتقدم وجود قوانین مصوب برای بستری اجباری بیماران روانی موجب ایجاد امنیت در جامعه می‌شود.	۴۸/۷ (۵۵)	۳۹/۸ (۴۵)	۷/۱ (۸)	۲/۷ (۳)	۱/۸ (۲)
معتقدم وجود قوانین مصوب برای بستری اجباری بیماران روانی موجب حفظ حقوق بیماران می‌شود.	۴۷/۴ (۵۴)	۴۱/۲ (۴۷)	۷ (۸)	۳/۵ (۴)	۰/۹ (۱)
معتقدم وجود قوانین مصوب برای بستری اجباری بیماران روانی موجب افزایش امنیت شغلی روانپزشکان می‌شود.	۴۷/۴ (۵۴)	۴۱/۲ (۴۷)	۷ (۸)	۴/۴ (۵)	۰ (۰)
معتقدم مدت بستری اجباری بیماران روانی باید از نظر قانونی محدودیت داشته باشد.	۳۱/۹ (۳۶)	۳۳/۹ (۳۷)	۷/۱ (۸)	۲۱/۲ (۲۴)	۱۵/۹ (۱۸)
معتقدم لازم است قوانین مصوب برای بستری اجباری بیماران روانی و شرایط آن وجود داشته باشد.	۸۶ (۹۸)	۱۲/۳ (۱۴)	۰ (۰)	۰/۹ (۱)	۰/۹ (۱)

اعداد داخل پرانتز تعداد روانپزشکان میباشد

همان‌طور که در جدول شماره ۶ مشاهده می‌شود بعضی از خصوصیات بیماران در بستری اجباری آنها توسط روان پزشکان دخالت عمده‌ای دارد، از جمله احتمال آسیب زدن به خود که به احتمال زیاد یا خیلی زیاد توسط روان پزشک (جمعاً ۹۸/۳ درصد از روان پزشکان) بستری می‌شود. همچنین در صورتیکه بیمار احتمال آسیب به اطرافیان را داشته باشد توسط روان پزشکان (۹۹/۱ درصد = ۱۱۳ نفر) به صورت اجباری با احتمال زیاد یا خیلی زیاد بستری می‌شد.

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی روزهای پیشنهاد شده توسط روانپزشکان جهت محدودۀ زمانی بستری اجباری بیماران روانی

محدوده زمانی	تعداد	درصد فراوانی
یک هفته و کمتر	۸	۲۰/۵
یک تا دو هفته	۶	۱۵/۴
دو تا سه هفته	۴	۱۰/۳
سه تا چهار هفته	۳	۷/۷
یک ماه	۹	۲۳/۱
یک تا دو ماه	۶	۱۵/۴
دو تا سه ماه	۳	۷/۷
جمع	۳۹	۱۰۰

جدول شماره ۶: توزیع فراوانی خصوصیات بیمار که در بستری وی دخالت دارد

هیچ	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	خصوصیات بیمار که در بستری وی دخالت دارد
۰	۰/۹	۰/۹	۱۶/۷	۸۱/۶	احتمال آسیب رساندن بیمار به خودش
۰	(۱)	(۱)	(۱۹)	(۹۳)	
۰	۰	۰/۹	۱۱/۴	۸۷/۷	احتمال آسیب رساندن بیمار به اطرافیان
۰	۰	(۱)	(۱۳)	(۱۰۰)	
۰/۹	۱۰/۹	۲۹/۱	۴۰/۹	۱۸/۲	عدم توانایی بیمار در بر طرف کرن نیازهای خود
(۱)	(۱۲)	(۳۲)	(۴۵)	(۲۰)	
۹/۷	۱۶/۸	۳۱/۹	۲۵/۷	۱۵/۹	استفاده بیمار از داروهای روان گردان
(۱۱)	(۱۹)	(۳۶)	(۲۹)	(۱۸)	
۰/۹	۳/۶	۱۸/۸	۴۱/۱	۳۵/۷	عدم توانایی در مهار تکانه
(۱)	(۴)	(۲۱)	(۴۶)	(۴۰)	
۲/۶	۷/۹	۳۲/۵	۴۰/۴	۱۶/۷	حمایت ناکافی بیمار از طرف خانواده یا اجتماع
(۳)	(۹)	(۳۷)	(۴۶)	(۱۹)	
۱/۸	۵/۳	۱۴/۹	۴۷/۴	۳۰/۷	عدم همکاری بیمار برای درمان
(۲)	(۶)	(۱۷)	(۵۴)	(۳۵)	
۱/۸	۹/۶	۱۹/۳	۳۶/۸	۳۲/۵	عدم بینش بیمار به بیماری خود
(۲)	(۱۱)	(۲۲)	(۴۲)	(۳۷)	
۱۸/۹	۲۹/۷	۲۹/۷	۱۰/۸	۱۰/۸	شغل بیمار
(۲۱)	(۳۳)	(۳۳)	(۱۲)	(۱۲)	

موارد داخل پرانتز تعداد روانپزشک و اعداد به درصد میباشد

پزشکان در ۶۹/۳ درصد موارد به آن به عنوان عامل مهمی که در بستری کردن بیمار اجبار ایجاد می کند، نظر داشتن.

شغل بیمار ظاهراً عاملی بود که روان پزشکان اهمیت کمتری برای آن در خصوص بستری سازی اجباری بیمار، قائل بودند، به طوری که ۱۸/۹ درصد از آنها هیچ اهمیتی در این خصوص به آن نمی دادند.

بنابراین اگر با توجه به درصد فراوانی روان پزشکانی که اهمیت زیادی به عوامل و ویژگی های خاص بیماران روانی می دادند آنها را ردیف کنیم می بینیم که به ترتیب عوامل احتمال آسیب رساندن بیمار به اطرافیان (۹۹/۱ درصد)، احتمال آسیب رساندن به خود (۹۸/۳ درصد)، عدم همکاری برای درمان (۷۸/۱ درصد)، عدم بینش بیمار به بیماری خود، عدم توانایی در مهار تکانه، حمایت نا کافی از طرف خانواده یا اجتماع (۵۷/۱ درصد)، استفاده از داروهای روان گردان

عدم توانایی بیمار در بر طرف کردن نیازهایش نیز از عواملی است که ۴۹ درصد از روانپزشکان نظر به بستری وی داده بودند. در صورت استفاده بیمار از داروهای روان گردان نیز شانس بستری اجباری بیمار - بنا بر اظهار نظر روان پزشکان - بیشتر می شود (جمعاً ۴۱/۶ درصد به آن اهمیت می دادند).

عدم توانایی در مهار تکانه نیز یکی از عواملی است که ۷۶/۸ درصد از روان پزشکان در بستری سازی اجباری بیمارشان به آن اهمیت می دادند. حمایت نا کافی بیمار از طرف خانواده و اجتماع در بستری اجباری توسط ۵۷/۱ درصد از روان پزشکان مورد توجه قرار گرفته است و عدم همکاری بیمار برای پذیرش درمان هم نظر ۷۸/۱ درصد از روان پزشکان را به خود جلب کرد تا عاملی جهت تصمیم گیری برای صدور دستور بستری اجباری بیمار روانی گردد. همین طور عدم بینش بیمار به بیماری خود از عواملی بوده است که روان

و در آخر از همه شغل بیمار، در تصمیم‌گیری روان پزشکان در بستری اجباری بیمارانشان دخالت داشته است.

عملکرد روانپزشکان در مورد بستری اجباری بیماران روانی به شرح زیر بود:

۸۷/۱ درصد (۱۰۱ نفر) از روانپزشکان در پاسخ به این سوال که آیا بیماری را بدون رضایت او بستری کرده‌اند، پاسخ بله داده‌اند و ۱۲/۹ درصد (۱۵ نفر) نیز اظهار کردند که تا به حال بیماری را بدون رضایت وی بستری نکرده بودند. حدود ۷۰ درصد از آنها (۸۰ نفر) همیشه برای بستری کردن اجباری رضایت قیم قانونی را جلب کرده‌اند. از طرفی ۶۴/۶ درصد (۷۳ نفر) از آنها با دستور قاضی (با موافقت خودشان از نظر ضرورت بستری شدن) و بدون اخذ رضایت قیم قانونی، اقدام به بستری نمودن اجباری بیمارانشان نموده بودند. با این حال ۳۵/۴ درصد (۴۰ نفر) نیز از این کار سر باز زده بودند.

۴۷/۸ درصد (۵۴ نفر) از روانپزشکان صرفاً بنا به دستور قاضی و حتی بدون موافقت خودشان از نظر ضرورت بستری شدن، بیمار را به صورت اجباری بستری نموده بودند و در عین حال بیش از ۵۰ درصد از آنها نیز نظر خودشان را مقدم دانسته و از بستری کردن اجباری بیمارانشان امتناع ورزیده بودند.

بیش از ۵۰ درصد از روانپزشکان صرفاً به دستور نیروی انتظامی و موافقت خودشان از نظر ضرورت بستری شدن، بدون اخذ رضایت قیم قانونی، بیماری را بستری نموده بودند، و ۴۵/۱ درصد (۵۱ نفر) نیز از بستری نمودن اجباری صرف نظر کرده بودند.

تنها ۲۴/۶ درصد (۲۸ نفر) صرفاً به دستور نیروی انتظامی و بدون موافقت خودشان از نظر ضرورت بستری شدن، اقدام به بستری کردن اجباری بیمارانشان نموده‌اند و ۷۵/۴ درصد (۸۶ نفر) از این کار امتناع ورزیده بودند.

۱۳/۸ درصد (۱۶ نفر) از روانپزشکان حتی بدون موافقت خودشان و بنا بر درخواست قیم قانونی یک

بیمار اقدام به بستری کردن بیمارانشان به صورت اجباری نموده بودند.

۹۱/۲ درصد (۱۰۴ نفر) از روانپزشکان بنا بر درخواست قیم قانونی و موافقت خودشان از نظر ضرورت بستری شدن، بیمارانشان را اجباراً بستری نموده بودند و ۸/۸ درصد (۱۵ نفر) از آنها حتی با این شرایط نیز از بستری اجباری بیمارانشان پرهیز نموده بودند.

۴۴/۷ درصد (۵۱ نفر) از روانپزشکان بنا بر درخواست پزشکی قانونی و حتی بدون موافقت خودشان از لحاظ ضرورت بستری شدن، به بستری کردن بیمارانشان تن داده بودند ولی ۵۵/۳ درصد از آنها هم از این کار امتناع ورزیده بودند. کمتر از ۳۰ درصد از روانپزشکان برای مدت بستری اجباری بیمارانشان خود سقف زمانی خاصی را قائل شده بودند، ولی اکثر آنها (۷۰/۴ درصد) سقف زمانی خاصی را در این خصوص برای بیمارانشان خود قائل نبودند.

تنها حدود ۲۰ درصد از روانپزشکان پس از بستری اجباری بیمارانشان، به مقامات قضایی اطلاع می‌دادند و بیش از ۷۰ درصد از آنها مقامات قضایی را بی اطلاع می‌گذاشتند.

کمتر از ۱۰ درصد از روانپزشکان بنا بر درخواست بستگان و آشنایان یک بیمار و حتی بدون موافقت خودشان از لحاظ نیاز به بستری نمودن اجباری بیمار، وی را بستری نموده بودند و ۴۶/۵ درصد (۵۳ نفر) هم بنا بر درخواست آشنایان و با موافقت خودشان اما بدون در نظر گرفتن رضایت قیم قانونی اقدام به بستری نمودن اجباری بیمارانشان کرده بودند.

بیش از ۳۰ درصد از روانپزشکان نیز بنا بر درخواست سایر روانپزشکان و بدون موافقت خودشان از نظر ضرورت بستری سازی اجباری بیمارانشان، بیمار را بستری کرده بودند.

بیش از ۳۰ درصد از آنها نیز بنا بر درخواست سایر روانپزشکان، بیماری را با موافقت خودشان از نظر

ضرورت بستری سازی اجباری و بدون اخذ رضایت قیم قانونی بستری نموده بودند.

بحث

این مطالعه به منظور بررسی آگاهی، نگرش و عملکرد روانپزشکان نسبت به قوانین بستری اجباری بیماران انجام گردید. از ۸۶۰ پرسشنامه‌ای که برای کل روانپزشکان در دسترس ارسال گردید تنها ۱۳/۵ درصد عودت داده شد که در مقایسه با مطالعه‌ای که در تهران توسط یداللهی انجام شد (بازگشت بیش از ۵۰ درصد) و نگرش روانپزشکان تهران را نسبت به قوانین بهداشت روان برسی می‌کرد (۱۰) و همچنین مطالعه‌ی ایلینویز که در مورد بررسی نظرات روانپزشکان راجع به بستری اجباری بیماران روانی بود (بازگشت ۴۹ درصد) بسیار کم است. البته این اختلافات بیشتر ناشی از این است که در آن مطالعات از روش‌های دیگری نیز برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده نموده بودند از جمله ملاقات حضوری و پیگیری تلفنی و ارسال نامه‌های یادآوری. مطالعه‌ی حاضر ضمن داشتن این مزیت که پاسخ‌نامه‌ها به صورت بی‌نام بوده و جمع‌آوری آنها از طریق پست و به صورت کاملاً محرمانه صورت می‌گرفته، متقابلاً دارای این اشکال بود که امکان پی‌گیری مناسب مواردی که پاسخ نداده بودند وجود نداشت. با این حال برای تمام جمعیت مورد مطالعه (به استثنای کسانی که پرسشنامه‌های آنها به علت تغییر مکان یا تغییر آدرس عودت داده شده بود) مجدداً نامه‌ای ارسال شد و از آنها درخواست گردید که چنانچه تاکنون به پرسشها پاسخ نداده‌اند، در این زمینه اقدام کنند. البته حدس زده می‌شود که موارد تغییر آدرس بیش از ۲۷ موردی بوده است که نامه‌های آنها عودت داده شده بود.

از ۱۲/۵ درصد از روانپزشکان، به علت بستری اجباری بیمارانشان در طی مدت خدمتشان شکایت شده بود. در مطالعه‌ای که در تهران توسط دکتر یداللهی و دکتر بوالهروی انجام گردید نیز بیش از ۸۰ درصد از روانپزشکان زمانی در طی مدت خدمتشان با مشکلات قانونی مواجه شده بودند ولی این مورد صرفاً به علت بستری اجباری نبوده است و در آن مطالعه این مورد به صورت اختصاصی بررسی نگردید.

نتایج این مطالعه‌ی توصیفی نشان می‌دهد که آگاهی تعداد زیادی از روانپزشکان کشور از قوانین بستری اجباری بیماران روانی در محدوده‌ی ضعیفی قرار دارد (۱۲/۵ درصد از روانپزشکان) و در بیش از ۷۵ درصد از آنها میزان آگاهی متوسط یا کمتر از آن می‌باشد. و تنها ۲۳ درصد از میزان آگاهی خوبی برخوردارند. در مطالعه‌ای که در تهران انجام شد نیز نزدیک به ۲۰ درصد موارد از روانپزشکان از آگاهی ضعیفی در این خصوص برخوردار بودند (۱۰) که با میزان به دست آمده در این مطالعه اختلاف چندانی ندارد هر چند که این اختلاف جزئی می‌تواند ناشی از تفاوت در نحوه تعریف دو مطالعه از "آگاهی ضعیف" باشد. این میزان آگاهی روانپزشکان با مطالعه قوانین و متون حقوقی راجع به بیماران روانی رابطه مثبتی دارد ($p\text{-value} = 0/008$ و $t=2/7$). در عین حال هیچگونه ارتباطی میان میزان آگاهی و سن ($p = 0/12$ و $r = 0/11$) و سابقه کار در حرفه روانپزشکی یافت نشد و این بر خلاف ذهنیت معمول از ارتباط سابقه کار و آگاهی می‌باشد که خود دلیل و شاهده‌ی بر عدم آموزش در این خصوص در طی دوران اشتغال به حرفه روانپزشکی می‌باشد.

همچنین تفاوت معنی‌داری بین میزان آگاهی روان‌پزشکانی که از آنها به علت بستری اجباری بیماران روانی شکایت شده یا نشده بود وجود نداشت ($p=0/489$). این امر بیانگر این مسئله است که دانستن

بیماران روانی) در این مورد بحث نشده بود. حدود ۷۰ درصد از روانپزشکان با این عقیده که روند درمان با وجود قوانین مصوب برای بستری اجباری بیماران روانی پیچیده تر می شود، مخالفت کردند. بیش از ۸۵ درصد از آنان بر این باورند که وجود این قوانین باعث ایجاد امنیت در جامعه میشود و تقریباً به همین میزان نیز اعتقاد داشتند که این قوانین موجب حفظ حقوق بیماران روانی میشود و به علاوه آن را عاملی در جهت ارتقاء امنیت شغلی روانپزشکان می دانستند. بیش از نیمی از روانپزشکان معتقد بودند که مدت زمان بستری اجباری بیماران روانی باید محدود باشد، و بیش از ۷۵ درصد از آنها زمانی کمتر از یک ماه را برای این مسئله پیشنهاد کردند.

جنس، سن، تحت پوشش بیمه بودن، در تصمیم گیری اکثر روانپزشکان در مورد بستری اجباری بیمارانشان اثر مهمی نداشته است. با حال به ترتیب نزولی، احتمال آسیب به دیگران (۹۹/۱ درصد)، احتمال آسیب به خود (۹۸/۳ درصد)، عدم همکاری برای درمان، عدم بینش به بیماری خود، عدم توانایی در برآوردن نیازهای خود و عدم توانایی مهار تکانه، حمایت ناکافی از بیمار، استفاده از داروهای روان گردان، و در آخر از همه شغل بیمار در تصمیم گیری روانپزشکان در بستری اجباری بیمارانشان دخالت داشته است. همین نتایج در مطالعه Way BB, Banks S نیز به دست آمد (۵). در مطالعه فنلاند دریافتند که احتمال آسیب به دیگران به ندرت علت ارجاع یا بستری اجباری بیماران بوده است و نیز به ندرت تنها علت بستری بوده است. بجز جنس که بیشتر این بیماران، مرد بودند، بیماران با احتمال آسیب به دیگران با سایر بیماران بستری شده به صورت اجباری، تفاوتی نداشتند (۱). البته در آن مطالعه به این فاکتور به عنوان تنها عامل بستری نگریسته شده و به همین علت این اختلاف مشاهده می گردد.

قوانین اندک موجود در مورد بهداشت روان به روانپزشکان کمکی در این خصوص ننموده است و به عبارت بهتر این قوانین در کاهش موارد شکایت از روانپزشکان موثر نبوده است.

اکثر روانپزشکان در مورد صلاحیت تصمیم گیری در مورد بستری اجباری بیماران روانی نظر روانپزشکان را ضروری ترین امر می دانستند و بیش از ۷۵ درصد از روانپزشکان هیچ نقشی را برای دادگاه در بستری اجباری بیماران روانی قائل نبودند. این در حالی است که در بعضی از کشورهای غربی ضمن احترام به نظر روانپزشکان، تنها در موارد اورژانس این حق به روانپزشکان داده شده، آنها با مدت محدود (مثلاً ۴۸ ساعت) و نگهداری بیمار بیشتر از این مدت مستلزم اخذ موافقت مراجع قضایی یا یک یا دو روانپزشک دیگر می باشد.

بیش از ۶۵ درصد از روانپزشکان معتقد بودند که قوانین موجود کشور برطرف کننده نیازهای فعلی نمی باشد در تحقیقی که در تهران در سال ۱۳۸۳ انجام شد نیز بیش از ۵۵ درصد از روانپزشکان تهران همین عقیده را داشتند (۱۰).

بیش از ۵۰ درصد از روانپزشکان با احترام گذاشتن به حقوق بیماران روانی برای عدم قبول درمان مخالف بودند. درصد بالایی از روانپزشکان (۷۸ درصد) در مورد نحوه بستری بیماران روانی به همان صورتی که در مورد بیماران طبی صورت میگیرد، مخالفت نمودند.

با این حال اکثر آنها (۹۸/۳ درصد) هم بر این باور بودند که لازم است قوانینی در مورد بستری اجباری بیماران روانی و شرایط آن وجود داشته باشد. در مطالعه سازمان بهداشت جهانی در سال ۱۹۷۵ که در ۴۳ کشور جهان انجام شد نیز ۶۳ درصد از روانپزشکان از نارسا بودن قوانین بهداشت روان شاکی بودند، که البته در آن مطالعه به صورت اختصاصی (در مورد بستری اجباری

از طرفی عملکرد روانپزشکان از دید گاه خودشان بررسی شده است. بررسی عملکرد روانپزشکان در برخورد با موضوع بستری اجباری بیماران روانی یکی از بزرگترین مشکلات و محدودیت‌های موجود در انجام این طرح بود که شاید خود نیازمند انجام یک طرح تحقیقاتی گسترده و پرهزینه و وقتگیری باشد، این مسئله باعث شد که به راحتی عملکرد روانپزشکان را با سؤال کردن ساده اقداماتی که آنها در برخورد با بیمارانشان انجام داده و می‌دهند بررسی نماییم. وبا توجه به اینکه پرسشنامه‌ها بی‌نام بوده‌اند، می‌توان به پاسخ‌های آن اعتماد بیشتری نمود. محدودیت دیگر در رابطه با عملکرد این بود که نمی‌توانستیم با آن به عنوان یک متغیر مستقل واحد برخورد کنیم و در مورد آن اظهار نظر نماییم، چراکه با توجه فقدان قوانین مصوب در این خصوص نمی‌توان در مورد صحت و سقم عملکرد روانپزشکان اظهار نظر نمود و به آن نمره (score) داد. همین امر در مورد متغیر دیگر مطالعه-نگرش-صدق می‌کند. دسترسی نداشتن به تمام روانپزشکان به علت تغییر آدرس، نقص آدرسها، یا عدم تطابق آدرس‌های موجود با آدرس روانپزشکان و عدم همکاری قسمت عمده روانپزشکان در پاسخ دهی به پرسشنامه‌ها از محدودیت‌های دیگر این پژوهش بود.

نتایج این طرح میتواند در تدوین پیشنویس قانون بهداشت روان کشور بسیار مفید باشد. در دهه گذشته مجموعه قوانین موجود در ارتباط با بیماران روانی در ایران جمع آوری شده است (شاه محمدی، اصغر زاده امین، ۱۳۷۸) و با توجه به کاستی‌هایی که در زمینه به چشم می‌خورد، اخیراً حرکت‌هایی در جهت تدوین قانون پیشنویس قانون بهداشت روان کشور شروع شده است. پژوهش حاضر کاستی‌ها و ابهامات موجود در این زمینه را در جامعه روانپزشکی کشور به صورت مستند ارائه می‌کند و می‌تواند ابعاد مشکل و لزوم تدوین این قانون را برای قانون گزاران مشخص نماید.

عملکرد روانپزشکان نیز به صورت خود ایفا در پاسخ به پرسشنامه بررسی گردید و مشخص شد که:

۱. برخورد روانپزشکان مختلف با مسئله بستری اجباری بیماران روانی تفاوت‌های بسیاری با همدیگر دارد.
۲. اکثر آنها نظر خود را مقدم بر هر گونه مرجع خارجی می‌دانند و عملکرد یکپارچه‌ای در شرایط یکسان نداشته‌اند.
۳. اکثر آنها رضایت قیم قانونی را برای بستری اجباری بیماران روانی کسب می‌کرده‌اند.
۴. اکثر روانپزشکان (بیش از ۷۰ درصد) پس از بستری اجباری بیمارشان هیچگونه اطلاعی به مقامات قضایی در این خصوص ارائه نمی‌دادند.
۵. نبود و فقدان قوانین جامع، به نحو چشمگیری در عملکرد روانپزشکان در رابطه با مسئله بستری اجباری بیماران روانی سایه افکنده است.

با توجه به آمار و نتایج فوق می‌توان چنین استنباط نمود که به علت فقدان اطلاع از قوانین اندک موجود در کشور و همچنین فقدان قوانین مصوب و جامع آشفستگی زیادی در عملکرد روانپزشکان و رعایت قوانین و حقوق بیماران حاکم است، و سر و سامان دادن به این اوضاع نیازمند تصویب قوانین جامع‌تر و کامل‌تر در خصوص بهداشت روان و بستری اجباری بیماران و همچنین آموزش و اطلاع رسانی بهتر به روانپزشکان است.

متأسفانه با توجه به این که ابزار سنجش این طرح پرسشنامه خود ایفا بوده است، گرایش‌داری (bias) زیادی در نتایج این طرح متصور است چرا که اولاً همه روانپزشکان پرسشنامه‌ها را پاسخ نداده‌اند (که نوعی selection bias می‌باشد) و ثانیاً آنها هم که پاسخ داده‌اند، امکان دارد به نوعی، علاقمندی به این موضوع، مطالعه قوانین و ... داشته‌اند و این در نتایج ارئه شده تداخل ایجاد می‌کند.

فهرست منابع

1. Tuohimaki C, Kaltiala-Heino R, Korkeila J, et al. The use of harmful to others criterion for involuntary treatment in Finland. *Eur J Health Law* 2003; 10(2): 183-99.
2. Riecher- Rossler A, Rossler W. Compulsary admission of psychiatric patients in a national and international comparison. *Fortscher Neurol Psychiatr* 1992; 60(10): 375-82.
3. Engleman NB, Jobes DA, Berman AL, et al. Clinicians decision making about involuntary commitment. *Psychiatr Serv* 1998; 49: 941-45.
4. Buglass R, Bowden P. Principles and practice of forensic Psychiatry. Churchill Livingstone. 1990.
5. Way BB, Banks S. Clinical factors related to admission and release decisions in psychiatric emergency services. *Psychiatr Serv* 2001; 52: 214-18.
6. Luchins DJ, Cooper AE, Hanrahan P, et al. Psychiatrists attitudes toward involuntary hospitalization. *Psychiatr Serv* 2004; 55: 1058-1060.
7. Asghar-Zadeh A. Shah-Mohammadi D. Set of current juridical laws related to psychiatric patients. *Quarterly Journal of Andeesheh va Raftar* 1378; 16(4): 96-71.
8. Dazzan P, Bhugra D, Carta MG, et al. Decision making process for compulsory admission: study of a group of Psychiatrists of Sardinia Italy. *Epidemiol Psychiatr Soc* 2001; 10(1): 37-45.
9. Spence ND, Goldney RD, Costain WF. Attitudes toward hospitalization: a comparison of involuntary and voluntary patients. *Aust Clin Rev* 1988; 8(30): 108-16.
10. Yadollahi Z, Bolhari J. The perspectives of Tehran psychiatrists on Iranian mental health laws. *Quarterly Journal of Andeesheh va Raftar* 1383; 38-37(10): 49-44.
11. Smith E.E, Nolen- Hoeksema S, Frederickson B, Loftus G.R. Atkinson & Hilgard's introduction to psychology (14th ed.). Belmont: Thomson/Wadsworth. 2003.
12. Riecher Rossler A, Rossler W, compulsory admission of patients-an international comparison, *Acta psychiatr Scand* 1993; 87(4): 231-6.
13. Curran W.J. The law and mental health: harmonizing objectives. Geneva: WHO 1978.
14. Eslami- Tabar Sh. Necessity for knowledge of juridical and criminal laws for those engaged in medical careers. *Teb Va Tazkiyeh* 1996; 37: 95-99.
15. Farhadi Y, Golmakani MM, Haghghi Z, Pirzadeh R. A survey of medical errors in Tehran 1987-1999. *Teb Va Tazkiyeh* 2004; 55: 22-26.
16. Vaezi A. The role of ethics in psychiatric and psychological treatments. *Teb Va Tazkiyeh* 1996; 33: 43-48.